

Bingöl Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi
Bingol University
Journal of Economics and Administrative Sciences
Cilt/Volume: 5,

Sayı/Issue: Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler
Kongresi: Krizler, Belirsizlikler
ve Arayışlar Özel Sayısı
Yıl/Year: 2021, s. 69-96
DOI: 10.33399/biibfad.1029321
ISSN: 2651-3234/E-ISSN: 2651-3307
Bingöl/Türkiye

Makale Bilgisi/Article Info

Gelis/Received: 27.11.2021 Kabul/ Accepted: 27.12.2021

ULUSLARARASI GÖÇ BAĞLAMINDA SIĞINMACILARA YÖNELİK YABANCI DÜŞMANLIĞININ İNCELENMESİ: TÜRKİYE'DE ZENOFOBİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA*

*An Analysis of Xenophobia Against Asylum Seekers in the
Context of International Migration: An Application on
Xenophobia in Turkey*

Behçet KALDIK**

Öz

Göç olgusu, son yıllarda daha çok uluslararası niteliği ile gündemleşmekte ve tartışılmaktadır. Özellikle Suriye ve Afganistan gibi iç sorunlar yaşayan bazı ülkelerin kaynaklık ettiği uluslararası göçlerin önemli duraklarından biri Türkiye'dir. Ülkede göçmen ve sığınmacıların sayısının giderek artmasıyla birlikte, toplumda bu bireylere yönelik algı ve tutumlar, giderek olumsuz bir hal almaya başlamıştır. Bu ekseninde, çalışmanın amacı toplumdaki bireylerin, göçmen ve sığınmacılara yönelik korkularını ve düşmanca tutumlarını incelemektir. Ayrıca çalışma kapsamında, bireylerin yabancılara yönelik tutumlarının, onların cinsiyetlerine, medeni durumlarına, yaşlarına, eğitim durumlarına ve ailelerinin aylık gelirine göre farklılaşım

* Bu çalışma için Bingöl Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan 22.10.2021 tarih ve E.32953 sayılı karar ile onay alınmıştır. Ayrıca bu çalışma, Bingöl Üniversitesi İİBF tarafından düzenlenen "Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Kongresi: Krizler, Belirsizlikler, Arayışlar" kongresine özet olarak sunulan "Türkiye'de Göçmen ve Sığınmacılara Karşı Toplumsal Bir Tepki Olarak Yabancı Düşmanlığı" başlıklı bildirinin genişletilmiş halidir.

**Dr. Öğretim Üyesi, Bingöl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, bkaldik@bingol.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8671-2575>

farklaşmadığı incelenmiştir. Çalışmanın evrenini ise Bingöl il merkezinde ikamet eden 18 ile 60 yaş arasındaki bireyler oluşturmuştur. Bu çerçevede, basit tesadüfi örneklem yoluyla 410 kişiden veriler elde edilmiştir. Veriler, Kişisel Bilgi Formu ve Van Der Veer vd., (2011)'nin geliştirdiği, Özmete, Yıldırım ve Duru (2018)'nin Türkçeye uyarladığı Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeği kullanılarak elde edilmiştir. Araştırmanın bulguları, bireylerin, göçmen ve sığınmacılara yönelik düşmanca tutumlara sahip olduğunu ortaya koymuştur. Analiz edilen veriler, ilgili bilimsel literatür ekseninde tartışılmıştır. Çalışmanın sonunda, bireylerde yabancı korkusunun ve düşmanlığının azaltılması ve elemine edilmesi için bazı öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Göç, uluslararası göç, göçmen, sığınmacı, yabancı düşmanlığı

Jel Kodları: J11; J15

Abstract

In recent years, the phenomenon of migration has been on the agenda and discussed with its international character. Turkey is one of the important destination of international migration, which is the source of some countries, especially Syria and Afghanistan experiencing internal problems. With the increasing number of immigrants and asylum seekers in the country, perceptions and attitudes towards these individuals in the society have started to become increasingly negative. In this axis, the aim of the study is to examine the fears and hostile attitudes of individuals in the society towards immigrants and asylum seekers. In addition, within the scope of the study, it is examined whether the attitudes of individuals towards foreigners differ according to their gender, marital status, age, education level and monthly income of their families. The population of the study consist of individuals between the ages of 18 and 60 residing in the city center of Bingöl. In this framework, data are obtained from 410 individuals through simple random sampling. The data are obtained by using Personal Information Form and Van Der Veer et al.'s Xenophobia Scale which is translated to Turkish by Özmete, Yıldırım and Duru. The findings of the research reveal that individuals have hostile attitudes towards immigrants and asylum seekers. The analyzed data are discussed in the axis of the related literature. At the end of the study, some suggestions are presented to reduce and eliminate xenophobia and hostility in individuals.

Keywords: Migration, international migration, immigrant, asylum seeker, xenophobia

Jel Codes: J11; J15

1. Giriş

Göç, evrensel bir fenomen olarak bütün çağlarda çeşitli nedenlerle insanlar tarafından deneyimlenmiştir. Farklı göstergelerle belirginleşen göç, kimi zaman iradi bir biçimde gerçekleşirken kimi zaman da gayri iradi ve zorunlu bir biçimde gerçekleşmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (2021)’ne göre 2020 yılında dünyada toplam 82.4 milyon kişi çeşitli nedenlerle zorla yerinden edilmiştir. Fakat her durumda göçmen bireyler, komplike sorunlarla karşı karşıya kalmakta çeşitli ekonomik, sosyal ve siyasal sorunlar yaşayabilmektedir. Bu bağlamda, yirmi birinci yüzyılda gittikçe öne çıkan uluslararası göçler, birbirinden farklı inanç, etnisite ve kültürlere sahip bireyleri aynı mekânda buluşturmuş, göçmen ve sığınmacıların sorunlarını daha da derinleştirmiştir.

Küresel çapta son yıllarda artan göç, sadece niceliksel bir değişime uğramamış, aynı zamanda toplumsal bir dönüşüme de neden olmuştur. Özellikle birçok ülkede meydana gelen etnik ve dini çatışmalar, savaşlar ve istikrarsızlıkların yanı sıra doğal olaylar da bireylerin coğrafi hareketlilik yaşamasına neden olmuştur (Ceki Hazan, 2016: 194). Göç neticesinde bireyler, sadece fiziksel bir hareketlilik yaşamamakta, aynı zamanda kültürel değer yargılarını da hedef ülkelere taşımaktadır. Zira sosyal özne olarak göçmen ve sığınmacıları, yerel aidiyetlerinden ve kimliklerinden soyutlanmış halde düşünmek mümkün değildir. Dolayısıyla göçmenlerden sonra toplumsal yapıda oluşan farklılaşma, birçok sorunla birlikte göçmenlerin toplumsal uyum noktasında da bazı sorunlar yaşamalarına neden olmaktadır. Özellikle bu mekânlarda yerel halkın, çeşitli nedenlerle göçmen ve sığınmacılara yönelik tutumları olumsuz bir yörüngede olabilmektedir.

Yabancılarla yönelik bu olumsuz bakış açısı, toplumdan topluma farklılık arz ettiği gibi çağdan çağa da farklılık arz etmektedir. Ancak tüm toplumlarda genellikle gündelik yaşamda ötekileştirilen yabancılar, birçok sorunun kaynağı olarak görülmektedir (Özipek ve Tanrıku, 2021: 7). Öte yandan yabancılar, farklı bir mekânda yaşamak zorunda kalarak, miras aldıkları dillerinin ve kültürel dokularının eski homojenliğini koruma şansına sahip değildir. Buna

rağmen göçmenler, genelde “oralı” olarak görülmekte ve çeşitli dezavantajları deneyimlemektedir (Chambers, 2014: 19). Yerli halk tarafından “oralı” ve “öteki” olarak görülen yabancılara karşı toplumsal düzlemde üretilen ön yargı, bazı faktörlerin etkisiyle birleşerek korkunun ve düşmanlığın temelini atmaktadır. Böylece yaşanan çeşitli sorunların müsebbibi olarak görülen yabancının yaşam alışkanlıklarına, düşünme biçimlerine ve kültürel aidiyetlerine ilişkin olumsuz bir bakış açısı geliştirilerek toplum için tehlikeli görülmektedirler (Bauman, 2018: 82). Toplumsal düzlemde, göçmen ve sığınmacılara yönelik bu negatif tutumlar, evrensel bağlamda giderek artmakta, bu durum ise göçmenler açısından yeni sorunlar doğurmaktadır.

Son zamanlarda dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşanan iç çatışmalar ve siyasal istikrarsızlıklar nedeniyle uluslararası dolaşıma giren göçmenlerin sayısı giderek artmaktadır. Bu niceliksel artış, paralellinde yabancı korkusu ve düşmanlığı gibi başka sorunları da artırmaktadır. Yaşanan söz konusu sorunlardan ötürü çeşitli platformlarda daha çok gündemleşen yabancı korkusu ve düşmanlığının, bilimsel alanda da mahiyeti giderek artmaktadır. Yapılan bilimsel çalışmalar, yabancılara yönelik zenofobik bakış açısının, toplumlara ve çeşitli değişkenlere göre bazı farklılık göstermekle birlikte, dünyanın pek çok yerinde mevcut olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, Almanya’ dan (Mocan ve Raschke, 2014) Güney Afrika’ya (Crush vd., 2017), Avustralya’ dan (Pedersen, Watt ve Hansen, 2006) Türkiye’ ye (Öztürk, 2020; Padır, 2019; Karataş ve Güzel, 2020) kadar birçok ülkede yapılan çalışmalar zenofobik tutumların varlığını ortaya koymuştur.

Batı Avrupa, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra yeniden inşa edilme çabası çerçevesinde yoğun bir iş gücüne ihtiyaç duymuştur. Bu ihtiyacı gidermek için birçok ülke ile ikili antlaşmalar yapılmış ve Avrupa kapılarını konuk işçilere açmıştır. Bu tarihten sonra göçmenlerle ilgili çeşitli sorunların yaşandığı bölge olan Avrupa, yirmi birinci yüzyılda da başta yabancılara yönelik olumsuz tutumlar olmak üzere farklı sorunların yaşandığı merkez olmaya devam etmektedir. Paas ve Halapuu (2012) tarafından 26 Avrupa ülkesinde yapılan çalışma, Avrupa halkının göçmenlere yönelik tutumlarının; katılımcıların

kişisel özelliklerine, yaşadıkları ülkenin koşullarına ve sosyoekonomik güvenliğe yönelik bireylerin görüşlerine göre değiştiğini göstermiştir. Ayrıca Rajman, Semyonov ve Schmidt (2003)’in Almanya ile İsrail’deki vatandaşların yabancılara karşı ayrımcı tutumlarını karşılaştırdıkları çalışmaya göre, her iki ülkede de vatandaşların istihdam ve barınma konusunda endişeleri bulunmakta; özellikle eğitim ve gelir düzeyi düşük olan vatandaşlar, göçmenleri sosyal düzen ve ekonomik refah açısından tehdit olarak görmektedir.

Göçmen ve sığınmacıların toplumsal düzlemde tehdit olarak algılanması, zenofobik tutumlara neden olabilmektedir. Bireylere yönelik korku ve düşmanlığın, uluslararası göçle birlikte göç alan bütün toplumlarda güncel bir tema olması, konunun önemini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda ilgili literatür incelendiğinde, Türkiye’de konuyla ilgili çeşitli çalışmalar yapıldığı görülmüştür. Yapılan bu çalışmaların ise genelde il bazlı olduğu ve gençleri kapsamına aldığı saptanmıştır. Bingöl ilindeki sığınmacı sayısının da azımsanmayacak derecede olduğu görülmektedir. Göç İdaresi Başkanlığı (2021)’nin verilerine göre 19.11.2021 tarihi itibarıyla Bingöl ilinde geçici koruma altındaki Suriyeli sığınmacıların sayısı 1.091 kişidir. Ancak Bingöl ili örneğinde herhangi bir çalışma yapılmadığından, Bingöl ilindeki 18-60 yaş aralığındaki bütün bireyleri kapsamına alacak bir çalışmaya ihtiyaç duyulduğu düşünülmüştür. Söz konusu mevcut çalışma, bu ihtiyacı giderme düşüncesinden hareketle yapılmıştır. Çalışmanın temel amacı, bireylerin sığınmacılara karşı korkularını ve düşmanca tutumlarını belirlemek ve bu tutumların, katılımcıların çeşitli sosyo-demografik özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediğini saptamaktır. Bu bağlamda çalışmanın, bir yandan bilimsel literatüre katkı sağlaması beklenirken bir yandan da konuyla ilgili politika üreticilerine ve uygulayıcılarına veri sunması beklenmektedir. Çalışmada konuyla ilgili kavramsal ve kuramsal çerçeve belirlendikten sonra araştırmanın yöntemi ele alınmıştır. Daha sonra bulguların analizi yapılarak, bulgular ilgili bilimsel literatür ekseninde tartışılmış ve değerlendirilmiştir.

2. Türkiye’de Uluslararası Göç Ekseninde Göçmen ve Sığınmacı Hareketliliği

Türkiye jeopolitik konumundan dolayı yıllarca göçmenlerin uğrak yerlerinden biri olmakla birlikte, bu göçler kimi zaman düzenli kimi zaman da düzensiz bir biçimde gerçekleşmiştir. Düzenli göçler, Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinden itibaren artmaya başlayan ve cumhuriyet döneminde de devam eden, genellikle Müslüman ve Türklerin oluşturduğu göçleri ifade ederken; düzensiz göçler ise bireylerin çeşitli sorunların yaşandığı ülkelerinden yasadışı yollarla gerçekleştirdikleri göçleri ifade etmektedir (Adıgüzel, 2016: 77). Bu göçlerde Türkiye, bazen hedef ülke olarak bazen de başka ülkelere geçiş için transit ülke olarak seçilmektedir.

Türkiye’ye yapılan göçlerin görünümleri 1980’li yıllardan sonra değişmeye başlamış olup daha önce Müslüman ve Türk eksenli olan göçler, bu tarihten sonra farklılaşmış, küresel göç kapsamında “yabancılar” da artık Türkiye’yi göç mekânı olarak seçmeye başlamıştır. Küresel göçün yaygınlaşmasında ulaşım teknolojisinin ve kitle iletişim araçlarının gelişme göstermesinin önemli ölçüde etkisi olmakla birlikte, Türkiye’nin yakınında bulunan bölgelerdeki politik istikrarsızlık ve ekonomik alandaki dönüşümler, Türkiye’ye olan göçleri hareketlendirmiştir. Bu bağlamda bir yandan Afganistan, Irak ve İran gibi ülkelere kitlesel göçler olurken, bir yandan da SSCB ve Doğu Avrupa’daki sosyalist rejimlerin çökmesiyle ekonomik amaçlı göçler olmuştur (İçduygu, 2010: 29-30). Özellikle 2010 yılında Ortadoğu’da Arap Baharı ile başlayan hareketliliğin, 2011 yılında Suriye’ye sızmasıyla Türkiye’ye kitlesel halde göçler başlamıştır. Bu noktada Türkiye, hem Suriye ile bazı tarihsel ve kültürel bağlarından ötürü hem de insani sorumluluk gereği kapılarını sınır komşularına açık tutmuştur.

Görüldüğü gibi son yıllarda dünyanın farklı yerlerinde yaşanan sorunlardan kaynaklı olarak Türkiye’ye kitlesel göçler yapılmaktadır. Ancak görünen o ki bu mekânlardaki sorunlar, özellikle Ortadoğu ve Kuzey Afrika gibi bölgelerdeki karışıklıklar ve istikrarsızlıklar devam ettikçe göç süreci de devam edecektir. Bu durum ise Türkiye’nin göçmen ve sığınmacılar konusundaki politikalarını etkileyecek,

mevcut politikaların sürekli güncellenmesini zorunlu kılacaktır (Atasü-Topçuoğlu, 2016: 514). Zira çok boyutlu olan göçün etki alanı da geniş olduğundan farklı parametrelerle ele alınmayı gerekli kılmaktadır. Özellikle uluslararası göçler, ev sahibi ülkelerde hem ekonomi, kültür, politika, sosyal ilişkiler ve uluslararası ilişkiler gibi birçok alanı etkilemekte hem de ulus devletin sınırlarını zorlayarak kültürel çeşitlilik yaratmakta ve yeni tartışmalara kaynaklık etmektedir (Abadan-Unat, 2006: 343). Dolayısıyla göç alan ülkeler, kaynak ülkelerden gelen sığınmacılardan sonra farklı sorunlarla karşı karşıya kalmakta ve deneyimlenen bu sorunların çözümlenmesine odaklanmaktadır. Bu noktada öne çıkan temel sorunlardan biri yerel halkın yabancılara yönelik korkuları ve düşmanca tutumlarıdır.

Küresel çapta öne çıkmaya başlayan düzensiz göçlerden sonra gelişen yabancı düşmanlığı, ülkelerin göç ve göçmenlik politikalarını etkilemektedir. Birçok ülkede göç ve göçmenlik olguları siyasallaştırılmakta ve güvenlik sorunu ekseninde değerlendirilmektedir. Ancak bu değerlendirme biçimi, sorunun çözümünü güçleştirdiği gibi yabancılara yönelik korkuyu da artırmaktadır (Erder, 2010: 41). Ayrıca toplumda göçmen ve sığınmacıların niceliksel anlamda artmasıyla gelişen yabancı korkusu, her ne kadar bazen bireysel bir durum olarak değerlendirilse de bu durumun yabancı düşmanlığına dönüşmesi halinde ülkelerin çeşitli politikalar üretmesi ve uygulaması zorunlu görünmektedir (Abadan-Unat, 2006: 287). Bu bağlamda, Türkiye’de bir yandan göçmen ve sığınmalar artarken bir yandan da toplumsal düzlemde yabancı korkusu ve düşmanlığı da artmaktadır. Genellikle bu olumsuz tutumları; göçmenlerin ekonomik anlamda yük olarak görülmesi, ülkenin etnik dengesini bozduğu endişesi ve göçmenlerin ülkelerindeki radikal gruplarla bağlantılarının olduğu düşüncesi beslemektedir (Getmansky, Sınmazdemir ve Zeitzoff, 2018).

3. Zenofobi: Kavram, Tanım ve Nedenler

Zenofobi, kısaca göçmenlere, sığınmacılara ve yabancı olarak algılanan kişilere karşı toplumda gelişen duygusal, tutumsal ve davranışsal ön yargılar olarak tarif edilebilir (Yakushko, 2009: 43). Konuyla ilgili resmi düzlemde çalışan uluslararası örgütlere göre ise

“yabancı düşmanlığı; topluluğa, topluma veya ulusal kimliğe yabancı oldukları gerekçesiyle bireyleri kabul etmeyen, dışlayan ve genellikle kötüleyen ön yargıları, tutumları ve davranışları ifade etmektedir ” (ILO, IOM ve OHCHR, 2001: 2). Dolayısıyla bu kavram, toplumsal sistemde hem göçmenlere yönelik ön yargıdan kaynaklanan politika ve uygulamaları hem de yerel halkın göçmenlerle ilgili bilişsel ve duygusal bakış açısını ifade etmektedir (Yakushko, 2018: 13).

Zenofobik tutumlar, hem tutum sahiplerini hem de yabancı olarak görülen ve bu tutuma maruz kalan kişileri etkilemektedir. Yabancı düşmanlığına maruz kalan göçmen ve sığınmacılar, kimliklerine yönelerek toplumsal bütünleşmeden soyutlanabilmektedir. Diğer yandan bu tutumlara sahip olan yerliler ise korku, nefret, kaygı ve düşmanlık gibi duygular yaşayabilmekte ve gergin bir süreçten geçebilmektedir (Güngör, 2017: 212).

Çok boyutlu bir kavram olan yabancı düşmanlığını sadece yerel bazdaki bazı yanlış inançlara indirgemek eksik bir açıklama olmaktadır. Çünkü yabancı düşmanlığı, yerel ve küresel bir olgu olduğu kadar psikolojik, kültürel ve politik yönü de olan bir olgudur (Peterie ve Neil, 2020: 32). Özellikle toplumsal fay hatlarının karmaşık olduğu bölgelerde yerel halk, yabancıları sosyal, ekonomik ve politik bağlamda tehdit olarak görmektedir (Misago, Freemantle ve Landau, 2015: 18). Yabancıların ülkenin ekonomik yapısı ve ulusal kimlik noktasında tehdit olarak değerlendirilmesi, zenofobik tutumları daha da derinleştirmektedir (Doğanyılmaz Duman, 2020: 32).

Farklı bir söylemle etnisite, cinsiyet, kültürel yapı ve sosyal sınıf gibi etkenlerin yanı sıra çeşitli ekonomik, siyasal ve toplumsal kaygılar nedeniyle de toplumda göçmenlere yönelik yabancı düşmanlığı gelişebilmektedir (Miller, 2018: 3). Nitekim yabancı korkusu ve düşmanlığı, toplumsal güvenliğe ve yaşama olumsuz etkide buldukları gerekçesiyle bireyleri tehdit olarak görürken, bu durum medya söylemleri, çeşitli gruplar ve politikacılar vasıtasıyla yaygınlaştırılmaktadır (Güngör, 2017: 209). Özellikle son yıllarda geleneksel medyadan farklı olarak yeni medyanın gelişmesi, yabancı korkusunun ve düşmanlığının görünürlülüğünü artırmıştır. Çünkü yeni medyada nefret söylemi daha hızlı yaygınlaşmakta, hatta

paylaşılan görüşü benimsemeyen bireyler bile farkında olmadan bu paylaşımları benimseyebilmekte ve ötekilik üzerine bir aidiyet geliştirebilmektedir (Vardal, 2015: 141).

Küresel ölçekte medya, Avrupa ülkeleri için bir krize dönüşen mülteci sorununa 2015 yılında artan oranda odaklanmıştır. Ancak çeşitli iç sorunların yaşandığı Suriye ve diğer ülkelerden güvenlik amacıyla kaçan göçmenlerin, Avrupa’ya değil de daha az gelişmiş ülkelere yerleştikleri görülmektedir. Ayrıca bu süreçte, mali krizle birlikte milliyetçi Avrupa kimliğiyle ilgili söylemler öne çıkmaya başlamıştır (Poynting ve Briskman, 2020: 4).

Batı toplumlarında göçmenlerin niceliksel artışı ve yaşanan ekonomik durgunluk gibi faktörlere bağlı olarak aşırı sağ partileri popülerite kazanmış, ayrıca bazı ülkelerin yabancı korkusuna ilişkin güvenlikçi politikaları da aşırı sağı yükseltmiştir (Ünal, 2019: 326). Bununla birlikte kimi ülkelerde merkez sağda politika yapan hükümet yetkilileri, göçmen ve sığınmacıların ülkenin güvenliğini ve halk sağlığını tehdit ettiğini, ülke ekonomisini olumsuz etkilediğini ve çeşitli demografik sorunlara neden olduğunu savunmuştur (Duman, 2014). Dolayısıyla Avrupa ülkelerinde aşırı sağcı partilerin etkisiyle yaşanan iktisadi, demografik ve istihdam alanlarındaki birçok sorun göçmenlerle ilişkilendirilmiştir (Yılmaz, 2008: 193). Benzer şekilde Amerika Birleşik Devletleri’nde de yaşanan pek çok sorun göçmenlerle ilişkilendirilmiş, bunun neticesinde yabancı korkusu ve düşmanlığında artış gerçekleşmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri, ırkçı göçmenlik politikalarının ve yabancı düşmanlığının geliştiği ilk ülkelerden biri olmakla birlikte, bu bağlamda 1803 yılında siyahî göçmenlere yasak getiren ve 1882 yılında da Çinlileri dışlayan yasal düzenlemeler yapmıştır. Ayrıca Amerika Birleşik Devletleri; Afrikalılar, Kızılderililer, Meksikalılar, Müslümanlar ve Asyalılar gibi bazı halkları tehdit olarak görmüş ve göçmenlik politikalarını bu yönde inşa etmiştir (Lee, 2020: 12). Evrensel bağlamda, artan uluslararası göçlerle birlikte yabancı düşmanlığının öne çıktığı ülkelerden biri de Güney Afrika’dır. Güney Afrika ülkesinde 2008 yılında artan yabancı düşmanlığı, özellikle

Zimbabve Cumhuriyeti'nden gelen göçmenlere karşı şiddete dönüşmüştür (Steenkamp, 2009: 440).

Dünyanın çeşitli bölgelerinde görülen yabancı düşmanlığı, farklı görünümlemlerle belirginleşebilmektedir. Özellikle son yıllarda Batı toplumlarında zenofobinin bir görünümü olarak islamofobi giderek yaygınlaşmaktadır. Ancak islamofobinin görünürlüğü her ne kadar 11 Eylül 2001 saldırısından sonra artsa da düşüncenin kaynağı daha eskilere dayanmaktadır (Saraçlı, 2019: 126). Dolayısıyla milliyetçilik, sadece ırk ayrımını kapsamamakta, kültürel ve inançsal ayrımları da kapsamına almaktadır.

Milliyetçilik ve ırkçılık yabancı düşmanlığını besleyen önemli kaynaklar arasında sayılmakla birlikte, Covid-19 pandemisi sürecinde medyadaki söylemler ve politikacıların tutumları da zenofobik eğilimleri etkilemiştir (Bozdağ, 2021: 547). Özellikle pandemi sürecinde Avrupa'da aşırı sağcı siyasilerin, göçmen karşıtı ve yabancı düşmanlığını işaret eden tutumlara sahip olması (Vega Macías, 2021) zenofobik tutumların ve ırkçılığın toplumda yaygınlaşmasını beraberinde getirmiştir. Her ne kadar bireylerin etnik gruplarına bağlılıklarının yabancı düşmanlığını etkilemediğini (Cashdan, 2001) ortaya koyan bazı çalışmalar bulunsa da son yıllarda Avrupa'da yükselen aşırı sağ partiler, ırkçı ekseninde kültürel farklılıklara vurguda bulunmaktadır (Uzunçayır, 2014: 145). Dolayısıyla yabancılara yönelik olumsuz tutum ve davranışlar giderek yaygınlaşmaktadır. Avrupa'nın birçok ülkesinde nüfus yoğunluğunun giderek azalmasına ve iş gücü noktasında göçmenlere ihtiyaç duyulmasına rağmen, toplumdaki yaygın anlayış, göçmen akımlarının azalması yönündedir (Adam, 2015: 461). Sergilenen bu bakış açısı, yabancılara karşı geliştirilen zenofobik tutumların etkinlik derecesini ortaya koymaktadır.

4. Yöntem

Bu araştırmada, bir yandan bireylerin zenofobik tutumları belirlenmeye çalışılırken bir yandan da bu tutumlar ile bireylerin sosyo-demografik özellikleri arasındaki ilişkiye odaklanılmıştır. Dolayısıyla bu çerçevede nicel araştırma yöntemine uygun olarak ilişkiisel tarama modeli kullanılmıştır.

4.1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Bingöl il merkezinde ikamet eden 18 ile 60 yaş aralığındaki bireyler oluşturmuştur. Ancak bu yaş aralığındaki kişilerin net sayısı tespit edilememiştir. Bu bağlamda, basit tesadüfi örneklemle 410 kişiye anket uygulanarak veriler toplanmıştır.

4.2. Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanmasında Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırma verileri toplanmadan önce Bingöl Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu’ndan çalışmanın bilimsel araştırma etiğine uygun olduğuna dair onay alınmıştır (Evrak Tarih ve Sayısı: 22.10.2021 - E.32953).

4.2.1. Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeği

Bu ölçek, Van Der Veer vd. (2011) tarafından geliştirilmiş olup Özmete, Yıldırım ve Duru (2018) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek, 11 maddeden oluşan tek faktörlü ve 6’lı likert tipinde olup “kesinlikle katılmıyorum” (1) ile “kesinlikle katılıyorum” (6) arasında puanlanabilmekte ve 8. madde ters kodlanmıştır. Ölçekten en düşük 11 puan ve en yüksek 66 puan alınabilmekte, alınan puanın yüksek olması, yabancı düşmanlığıyla ilgili riskin yüksek olduğunu göstermektedir. DFA sonucunda şu değerlere ulaşılmıştır: (χ^2 /sd=4,09), RMSEA=0,073, SRMR= 0,073, CFI= 0,96, NFI=0,96, NNFI=0,95. Ayrıca Cronbach Alfa değeri 0,876 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, modelin kabul edilebilir ve güvenilir olduğunu göstermektedir. Ancak bu çalışma kapsamında araştırmacı tarafından ölçeğin güvenilirlik ve geçerlilik çalışması yeniden yapılmıştır.

4.2.2. Kişisel Bilgi Formu

İlgili bilimsel literatür ekseninde hazırlanan bu form ile katılımcıların yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu ve ailenin aylık ortalama geliri gibi sosyo-demografik bilgileri elde edilmiştir.

4.3. Verilerin Analiz Edilmesi

Araştırmada elde edilen veriler, SPSS 22 aracılığıyla analiz edilmiştir. Öncelikle araştırmada kullanılan ölçeğin güvenilirlik ve

geçerlilik analizi yeniden yapılmıştır. Daha sonra veriler; frekans, yüzde ve ortalama kullanılarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte bireylerin, göçmen ve sığınmacılara karşı zenofobik tutumlarının sosyo-demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı analiz edilmiştir. Bu bağlamda, iki grup karşılaştırmasında Bağımsız T Testi, ikiden fazla grup karşılaştırmasında ise ANOVA testi kullanılmıştır. ANOVA analizi sonucunda fark elde edildiğinde ise farkın grubunu bulmak için Post Hoc testlerinden LSD testi kullanılmıştır. Araştırmada toplanan veriler, %95 güven aralığında analiz edilmiş ve analizlerde anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir.

5. Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde, elde edilen verilerin analizi gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, öncelikle açıklayıcı faktör analizi ve güvenilirlik analizleri yapılmış, daha sonra katılımcıların sosyo-demografik bilgileri sunulmuş ve diğer analizler yapılmıştır.

5.1. Açıklayıcı Faktör Analizi

Araştırmada kullanılan Yabancı Düşmanlığı Ölçeği (YDÖ)'nin açıklayıcı faktör analizi yapılmadan önce veri setinin ve örneklem büyüklüğünün faktör analizine uygunluğunu test etmek için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett Küresellik testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda KMO değerinin ve Bartlett Küresellik testi sonuçlarının faktör analizi yapmak için yeterli olduğu görülmüştür. Ölçeğin faktör desenini belirlemede faktörleştirme yöntemi olarak temel bileşenler analizi, döndürme olarak ise bir dik döndürme yöntemi olan varimax kullanılmıştır. AFA sonucunda 8. maddenin düşük faktör yüküne sahip olduğu görülmüş ve bu madde ölçekten çıkartılmıştır. Geriye kalan 10 madde ise tek faktörlü bir yapı oluşturmuştur. Elde edilen bu tek faktörlü yapı, toplam varyansın %63.371'ini açıklamaktadır.

Tablo 1: Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Maddeler	Faktör Yüklere
Göçmenler suçlarda artışa neden olmaktadır.	0.875
Göçmenler burada yaşayan insanların işlerini almaktadırlar.	0.870
Bu ülkedeki göç / göçmenlik kontrolden çıkmaktadır.	0.843
Gittikçe artan göçlerle, hayatımın kötüleşeceğinden korkarım.	0.840
Sınırlar, göçmenlerin bu ülkeye girmesini önlemek için daha güvenli hale getirilmelidir.	0.814
Göç arttıkça kendi kültürümüzün kaybolacağından korkarım.	0.814
Savaş ya da siyasi gerginlik durumunda göçmenlerin kök ülkelerine sadık kalacaklarından korkarım.	0.788
Göçmenlerin bu ülkeye öncelikle ilgi göstereceklerinden şüphe ederim.	0.721
Göçmenlerin olağandışı hastalıklar yayabileceğinden endişe ederim.	0.699
Göçmenlerle etkileşim kurmak beni tedirgin eder.	0.667
Açıklanan Kümülatif Varyans (%)	
63.371	
Öz değer (Λ)	
63.371	
Kaiser-Meyer-Olkin	
0.938	
Bartlett’s Küresellik Testi	(Ki kare: 2976.739; p: 0.00)
Croubach’s Alpha	0.934

Faktör maddeleri ve yükleri, kümülatif varyans, özdeğer ve Cronbach's Alpha değerleri Tablo 1’de sunulmuştur. Tablo incelendiğinde, elde edilen değerler, Yabancı Düşmanlığı Ölçeği’nin bireylerin göçmen ve sığınmacılara yönelik tutumlarını incelemede güvenilir ve geçerli olduğunu göstermektedir.

5.2. Katılımcıların Sosyal ve Demografik Özellikleri

Araştırmaya katılan bireylerin cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu ve aylık gelir gibi değişkenlere ait sosyo-demografik bilgiler Tablo 2’de verilmiştir. Katılımcıların %52.7’sini kadınlar oluştururken %47.3’ünü erkekler oluşturmuştur. Yaş değişkenine bakıldığında, katılımcıların %67.1’nin 18 ile 25 yaş aralığında, %18.8’nin de 26 ile 35 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Bireylerin büyük çoğunluğu bekârlardan (%74.6) oluşmaktadır. Araştırmaya en fazla lise mezunları (%34.5) katılım sağlarken, ardından lisans mezunları (%30.5) ve ön lisans mezunları (%21.7) gelmektedir. Ayrıca araştırmaya katılanların %46.3’ü aylık gelirlerinin 0 ile 3000 TL arasında olduğunu, %25.6’sı da gelirlerinin 3001 ile 5000 TL arasında olduğunu beyan etmiştir.

Tablo 2: Katılımcıların Sosyo-demografik Özelliklerine Göre Dağılımları

Değişkenler	Grup	F	%
Cinsiyet	Erkek	194	47.3
	Kadın	216	52.7
Yaş	18-25 arası	275	67.1
	26-35 arası	77	18.8
	36-45 arası	38	9.3
	46-60 arası	20	4.9
Medeni Durum	Bekâr	306	74.6
	Evli	104	25.4
	Okuryazar	9	2.2
	İlkokul mezunu	13	3.2
Eğitim Durumu	Ortaokul mezunu	14	3.4
	Lise mezunu	143	34.9
	Ön lisans mezunu	89	21.7
	Lisans mezunu	125	30.5
	Lisansüstü mezunu	17	4.1
	0-3000	190	46.3
Ailenin Aylık Geliri (TL)	3001-5000	105	25.6
	5001-7000	64	15.6
	7001 ve üzeri	44	10.7
	Yanıtsız	7	1.7
Toplam		410	100.0

5.3. Yabancı Düşmanlığına Yönelik Tutumlar

Katılımcıların yabancı düşmanlığıyla ilgili betimsel istatistikleri Tablo 3'te verilmiştir. Tablo incelendiğinde, katılımcıların yabancı düşmanlığı ölçek puan ortalamalarının yüksek olduğu (4.47 ± 1.437) görülmektedir. Bu durum, katılımcıların yabancılara karşı olumsuz tutumlara sahip olduklarını göstermektedir. Ölçek maddeleri yakından incelendiğinde en yüksek puan ortalamasının (4.90) "Sınırlar, göçmenlerin bu ülkeye girmesini önlemek için daha güvenli hale getirilmelidir" ifadesinden alındığı görülmektedir. Bu maddeyi yine yüksek puan ortalamasıyla (4.89) "Bu ülkedeki göç / göçmenlik kontrolden çıkmaktadır" ifadesi takip etmektedir. Ölçekte en düşük puan (3.84) ise "Göçmenlerle etkileşim kurmak beni tedirgin eder" ifadesinden alınmıştır.

Tablo 3. Yabancı Düşmanlığı Düzeyiyle ilgili Betimsel İstatistikler

Maddeler	N	Min.	Max.	X	Ss.
Bu ülkedeki göç / göçmenlik kontrolden çıkmaktadır.	410	1	6	4.89	1.759
Sınırlar, göçmenlerin bu ülkeye girmesini önlemek için daha güvenli hale getirilmelidir.	410	1	6	4.90	1.798
Göçmenler suçlarda artışa neden olmaktadır.	410	1	6	4.68	1.715
Göçmenler burada yaşayan insanların işlerini almaktadırlar.	410	1	6	4.59	1.770
Göçmenlerle etkileşim kurmak beni tedirgin eder.	410	1	6	3.84	1.874
Göçmenlerin olağandışı hastalıklar yayabileceğinden endişe ederim.	410	1	6	3.98	1.864
Savaş ya da siyasi gerginlik durumunda göçmenlerin kök ülkelerine sadık kalacaklarından korkarım.	410	1	6	4.54	1.799
Gittikçe artan göçlerle, hayatımın kötüleşeceğinden korkarım.	410	1	6	4.49	1.844
Göçmenlerin bu ülkeye öncelikle ilgi göstereceklerinden şüphe ederim.	410	1	6	4.33	1.881
Göç arttıkça kendi kültürümüzün kaybolacağından korkarım.	410	1	6	4.53	1.845
Toplam	410	1	6	4.47	1.437

Tablo 3 incelendiğinde, katılımcıların neredeyse bütün maddelerden aldıkları puan ortalamalarının yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum katılımcıların yabancı düşmanlığıyla ilgili olumsuz tutumlara sahip olduğunu göstermektedir. Elde edilen bu bulgu, Raijman, Semyonov ve Schmidt (2003), Öztürk (2020), Padır (2019), Crush vd., (2017), Morley vd. (2021) ile Saraçoğlu ve Belanger (2018)’in çalışmalarındaki bulgularla örtüşmektedir. Bireylerin zenofobik tutumlarını etkileyen birçok faktör olmakla birlikte, özellikle son zamanlarda kitle iletişim araçlarının belirleyiciliği sıklıkla tartışılmaktadır. Bu minvalde, Demirel (2017) ile Kardeş, Banko ve Akman (2017)’in yaptıkları araştırmalar, medyanın yabancı düşmanlığını tetiklediğini ortaya koymuştur. Aynı şekilde, Doğanay ve Çoban Keneş (2016) tarafından yapılan çalışmada da medyanın sığınmacılara yönelik ayrımcılığı tetiklediği ve sığınmacıları daha çok ekonomik yük ve güvenlikle ilişkilendirdiği saptanmıştır. Özellikle gelişen yeni medyanın bireysel kullanımı, daha özgür ve esnek bir hal almış olup nefret söylemi gibi çeşitli olumsuz tepkilerin yaygınlaşması

kolaylaşmıştır. Bu bağlamda Yanık (2017) çalışmasında, sosyal medyanın nefret söylemini yaygınlaştırdığını belirlerken; Kalav ve Certel Fırat (2017) da çalışmalarında Amerika’da sosyal medyanın dijital nefreti ürettiğini ve yaygınlaştırdığını belirlemişlerdir.

Göçmen ve sığınmacılara yönelik olumsuz tutumların nedenleri arasında ekonomik kaygılar ve güvenlik riski genellikle öne çıkmaktadır. Bu çerçevede, Ergin (2016) çalışmasında yerel halkın, sığınmacıların iş olanaklarını azaltacaklarına yönelik kaygılarını ortaya koymuştur. Getmansky, Sınmazdemir ve Zeitzoff (2018)’un çalışmasına göre ise olumsuz tutumların nedeni; sığınmacıların işsizliği artırdıkları, ülke ekonomisine yük oldukları, güvenliğe tehdit oluşturdukları ve etnik dengeyi bozdukları kaygısıdır. Bununla birlikte, sığınmacıların kayıt dışı ekonomiye neden olduklarına (Crush vd., 2017); kiraları yükselttiklerine, suçların artışına, işsizliğe ve uyum sorunlarına neden olduklarına (Budak vd., 2017) ilişkin yerel halkın görüşlerini yansıtan çalışmalar bulunmaktadır. Bu duruma ilaveten, ırksal ön yargıların sığınmacıların kaynaklara erişimini olumsuz etkilediğini (Morley vd., 2021) ve yanlış inançların olumsuz tutumları beslediğini (Pedersen, Watt ve Hansen, 2006) ortaya koyan çalışmalar da bulunmaktadır.

5.4. Yabancı Düşmanlığının Sosyo-Demografik Değişkenler Açısından Karşılaştırılması

Araştırma verilerinin normal dağılım gösterip göstermediğini bulmak amacıyla normallik analizi yapılmıştır. Bu analiz sonucunda çarpıklık ve basıklık değerleri ± 2 arasında bulunduğundan, ölçek normal dağılım göstermiş ve istatistik değerlendirmelerinde parametrik testler kullanılmıştır. İki bağımsız grup karşılaştırmasında Bağımsız T Testi, ikiden fazla grupta ise ANOVA kullanılmıştır. Analizlerde fark elde edildiğinde farkın kaynağını bulmada LSD testi kullanılmıştır. Katılımcıların ölçek puanlarının bazı değişkenlere göre karşılaştırılmasına ilişkin T Testi sonuçları Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların Ölçek Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre Karşılaştırılmasına İlişkin T Testi Sonuçları

Değişkenler	Grup	N	\bar{X}	SS	t	p
Cinsiyet	Erkek	194	4.0418	1.5851	-6.039	0.000*
	Kadın	216	4.8653	1.1626		
Medeni Durum	Bekâr	306	4.6137	1.3703	3.380	0.001*
	Evli	104	4.0692	1.5553		

* P<0.05

Tablo 4 incelendiğinde, katılımcıların ölçek puanlarının cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılaştığı görülmektedir ($p<0.05$). Kadınların ölçek puanları (ort. 4.8653), erkeklerin ölçek puanlarından (ort. 4.0418) daha yüksektir. Başka bir söylemle, kadınların yabancılar konusunda daha olumsuz tutumlara sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgu, Cengiz (2015) tarafından yapılan çalışmanın bulgusuna benzemektedir. Ancak ilgili bilimsel literatür incelendiğinde bu konuda farklı bulguların olduğu görülmektedir. Koçoğlu ve Salur (2018), Karataş ve Güzel (2020) ile Yekeler Kahraman ve Şahin (2021) tarafından yapılan çalışmalar ise erkeklerin kadınlardan daha olumsuz tutumlara sahip olduklarını ortaya koymuştur. Paas ve Halapuu (2012)’nin çalışması ise cinsiyet değişkeninin yerel halkın tutumlarını anlamlı biçimde etkilemediğini göstermektedir. Son yıllarda kadınların işgücüne katılımlarının artması nedeniyle istihdam konusunda bazı kaygılar taşımaya başlamaları, medyada sıkça olumsuz bir çerçevede servis edilen ve yabancıları hedef alan haberler ile bazı bölgelerde ikinci eş olarak yabancı uyrukluların seçilmesi gibi etmenlerin kadınların tutumlarını olumsuz etkilediği düşünülmektedir. Özellikle Suriyeli kadınların ikinci eş olarak seçildiklerini ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır (Doğaner, 2021; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2016).

Katılımcıların ölçek puanları, medeni durum değişkenine göre de istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir ($p<0.05$). Bekâr olan katılımcıların ölçek puan ortalamalarının (4.6137), evli katılımcıların puan ortalamalarından (4.0692) daha yüksek olduğu görülmüştür. Dolayısıyla bekâr olan katılımcılar, evlilerden daha çok yabancı düşmanlığına yönelik tutumlara sahiptir. Bu bulgu, Öztürk (2020) ve Çiftçi (2018)’nin bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Tablo 5. Katılımcıların Ölçek Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Değişken	Grup	N	\bar{X}	SS	F	P	LSD
Yaş Aralığı	18-25 (1)	275	4.6869	1.3187	7.327	0.000*	1>2
	26-35 (2)	77	4.2260	1.5728			1>3
	36-45 (3)	38	3.7579	1.5771			1>4
	46-60 (4)	20	3.8950	1.5377			
Eğitim Durumu	Okuryazar (1)	9	5.0667	0.7762	2.290	0.035*	
	İlkokul (2)	13	3.9769	1.7635			1>7
	Ortaokul (3)	14	4.1071	1.7800			4>7
	Lise (4)	143	4.6902	1.4294			5>7
	Ön lisans (5)	89	4.4775	1.5146			6>7
	Lisans (6)	125	4.3944	1.2939			
	Lisansüstü (7)	17	3.6294	1.4584			
Aylık Gelir Aralığı (TL)	0-3000	190	4.6142	1.4461	2.357	0.071	
	3001-5000	105	4.4762	1.4418			
	5001-7000	64	4.0719	1.4760			
	7001 ve üstü	44	4.3614	1.3252			

* P<0.05

Araştırmaya katılım sağlayan bireylerin ölçek puanlarının bazı değişkenlere göre karşılaştırılmasına ilişkin Tek Yönlü Varyans analizi sonuçları Tablo 5'te sunulmuştur. Tablo incelendiğinde, katılımcıların ölçek puanlarının yaş değişkenine göre anlamlı derecede farklılaştığı görülmektedir ($p<0.05$). Söz konusu farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak için LSD testi yapılmıştır. Buna göre, 18 ile 25 yaş aralığındaki bireylerin puan ortalamalarının, diğer yaş aralığındaki bireylerin puan ortalamalarından daha yüksek olduğu saptanmıştır. Başka bir ifadeyle, 18 ile 25 yaş arasındaki gençler, daha çok yabancılara yönelik düşmanca tutumlara sahiptir. Ancak Padır (2019)'ın çalışmasına göre yaşlı bireyler, yabancılara karşı daha düşmanca tutumlara sahiptir. Öztürk (2020) ile Karataş ve Güzel (2020)'in çalışmalarında ise düşmanca tutumların, yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur. Çalışmada 18 ile 25 yaş aralığındaki gençlerin daha çok zenofobik tutumlara sahip olmalarında, gençlerin geleceğe dair istihdam kaygısının ve yeni medyanın etkili olduğu düşünülmektedir.

Tablo 5’e bakıldığında, bireylerin ölçek puanlarının eğitim derecelerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa işaret ettiği görülmektedir ($p < 0.05$). Yapılan LSD testi sonucuna göre eğitim durumu okuryazar, lise, ön lisans ve lisans olanların ölçek puanları, eğitim durumu yüksek lisans olanların puanlarından daha yüksektir. Yani eğitim derecesi düşük olan bireyler, yabancı düşmanlığı hususunda yüksek lisans mezunlarından daha çok olumsuz tutumlara sahiptir. Elde edilen bu bulgu, ilgili bilimsel literatürdeki birçok çalışmayla örtüşmektedir. Bu bağlamda Raijman, Semyonov ve Schmidt (2003), Paas ve Halapuu (2012) ile Padır (2019) çalışmalarında, bireylerin eğitim düzeyleri yükseldikçe yabancılara yönelik olumsuz tutumların azaldığını saptamışlardır.

Son olarak Tablo 5 incelendiğinde, katılımcıların ölçek puanlarının aylık gelire göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p > 0.05$). Nitekim bu bulgu, ilgili bilimsel literatürle uyuşmamaktadır. Zira yapılan birçok çalışma, düşük gelir düzeyine sahip olan bireylerin, göçmen ve sığınmacılara karşı daha çok zenofobik tutumlara sahip olduğunu ortaya koymuştur. Bu çalışmalar kapsamında Raijman, Semyonov ve Schmidt (2003), Paas ve Halapuu (2012), Öztürk (2020) ve Padır (2019)’ın çalışmaları örnek olarak gösterilebilir. Benzer biçimde Mocan ve Raschke (2014) tarafından Almanya’da yapılan çalışmaya göre insanların ekonomik koşulları, onların yabancı düşmanlığıyla ilgili tutumlarını ve ırkçılıklarını etkilemekte, özellikle insanların kendilerini ekonomik anlamda güvende hissetmeleri, düşmanca tutumları azaltmaktadır. Ancak bilimsel literatürdeki bu farklı bulgulara rağmen, mevcut çalışma kapsamında her ne kadar yerel halkın, aylık gelirlerine göre yabancı düşmanlığına dair tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilemese de; katılımcıların aylık gelir değişkeni ekseninde ölçek puan ortalamalarına bakıldığında, düşük gelire sahip olduğunu beyan edenlerde zenofobik tutum puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Farklı bir söylemle, aylık gelirleri düşük düzeyde olanların, yani gelirleri 0 ile 5000 TL arasında olan katılımcıların daha çok düşmanca tutumlara sahip oldukları söylenebilir. Söz konusu düşmanca tutumların şiddeti, genellikle ekonomik kriz dönemlerinde daha çok artmaktadır (Anık, 2012).

6. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, yerel halkın göçmen ve sığınmacılara yönelik düşmanca tutumlarının düzeyini belirlemeyi ve bu tutumların, onların bazı sosyo-demografik özelliklerine göre farklılaşp farklılaşmadığını ortaya koymayı amaçlamıştır. Son yıllarda, bir yandan dünyanın farklı bölgelerinde yaşanan politik istikrarsızlıklar, savaşlar ve iç çatışmalar nedeniyle sığınmacıların uluslararası düzlemdeki dolaşmaları ivme kazanmış, bir yandan da ev sahibi ülkelerdeki yerel halkın yabancılara yönelik tutumlarının olumsuzluk düzeyi giderek artmıştır. Mevcut çalışmanın bulguları da yerel halkın, yabancılara karşı yüksek derecede düşmanca tutumlara sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Çalışmanın bulguları, zenofobik tutumların bireylerin cinsiyetlerine ve medeni durumlarına göre değiştiğini göstermiştir. Bu bağlamda, kadınların erkeklerden ve bekârların evlilerden daha çok yabancı düşmanlığına dair olumsuz tutumlara sahip oldukları görülmüştür. Ayrıca yerel halkın göçmen ve sığınmacılara yönelik düşmanca tutumlarının, yaş değişkenine göre farklılaştığı saptanmıştır. Özellikle 18 ile 25 yaş arasındaki gençlerin daha çok zenofobik tutumlara sahip oldukları görülmüştür. Benzer şekilde zenofobik tutumlar, yerel halkın eğitim durumuna göre de anlamlı biçimde değişmektedir. Genel olarak, eğitim düzeyi yüksek olan bireylerde yabancılara karşı düşmanca tutumların derecesi daha düşüktür. Aylık gelir açısından bakıldığında ise çalışmada, bireylerin göçmen ve sığınmacılara karşı düşmanca tutumlarının, aylık gelirlerine göre anlamlı biçimde değişmediği görülmüştür.

Özetle çalışmanın sonuçları, yerel halkın yabancılara karşı yüksek düzeyde olumsuz ve düşmanca tutumlara sahip olduğunu ve bu durumun çeşitli değişkenler açısından farklılaştığını göstermiştir. Genel olarak kadınların erkeklerden, bekârların evlilerden, gençlerin diğer yaş gruplarından ve eğitim düzeyi düşük olanların eğitim düzeyi yüksek olanlardan daha çok zenofobik oldukları görülmüştür.

Yerel halkın yabancılara yönelik düşmanca tutumlara sahip olmasının çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bu nedenler arasında ekonomik kaygılar önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda sığınmacıların istihdam olanaklarını olumsuz etkiledikleri, ucuz iş

gücü olarak işlev gördükleri ve kiralının artmasına neden olduklarına dair kaygılar genellikle öne çıkmaktadır. Mevcut araştırmaya katılanların büyük çoğunluğunun gençlerden oluştuğu göz önünü alındığında, ekonomik kaygıların zenofobik tutumları besleyen önemli bir unsur olduğu söylenebilir. Ayrıca sığınmacıların, ülkenin güvenliğini olumsuz etkiledikleri, çeşitli suçlara bulaştıkları ve demografik dengeyi olumsuz etkiledikleri yönündeki kaygılar da zenofobik tutumları etkilemektedir. Ancak yabancı düşmanlığını besleyen söz konusu nedenlerin, Türkiye’de özellikle sığınmacı sayısının yüksek olduğu illerde deneyimlendiği, buna karşın sığınmacı sayısının görece olarak az olduğu illerde deneyimlenmediği, bu illerde daha çok ülke genelinde çeşitli biçimlerde üretilen olumsuz algıdan etkilenildiği düşünülmektedir. Bununla birlikte ırkçılık, politikacıların söylemleri ve kitle iletişim araçlarının olumsuz değerlendirmeleri de yerel halkı etkilemekte ve yabancılara karşı olumsuz tutumlar inşa etmektedir.

Zenofobik tutumların varlığı, hem yerel halkı hem de sığınmacıları olumsuz etkilemektedir. Bu doğrultuda yerel halkın öfke, nefret, gelecek kaygısı, toplumsal güvensizlik ve belirsizlik gibi çeşitli psikososyal sorunlar yaşamaması söz konusu olabilmektedir. Benzer biçimde, göçmen ve sığınmacılar da çeşitli sorunlar yaşamakta ve toplumsal sistemin dışında kalarak marjinalize olabilmektedir. Bu nedenle, yerel halkın söz konusu korkularını ve düşmanca tutumlarını azaltmaya ve ortadan kaldırmaya dönük göç ve göçmenlik politikalarının oluşturulması ve uygulanması önem taşımaktadır. Ayrıca sığınmacılık ve zorunlu göçmenlik konusunda toplumsal farkındalığın oluşturulması noktasında ulusal ölçekte kamu spotlarının oluşturulması, çeşitli faaliyetlerin gerçekleştirilmesi ve kitle iletişim araçlarının bu amaç doğrultusunda etkin biçimde kullanılması gerekmektedir. Merkezi hükümetin dışında yerel yönetimlerin, sivil toplum örgütlerinin ve üniversitelerin de panel, sempozyum, konferans vb. etkinlikler düzenleyerek bölgesel ve yerel bazda halkı bilinçlendirmeleri önem arz etmektedir. Özellikle gençleri hedef alan çalışmaların yapılması gerekmekte olup bölgedeki gençleri, sığınmacı gençlerle bir araya getirecek ve kaynaştıracak çeşitli kültürel ve sportif faaliyetlerin organize edilmesi önem taşımaktadır. Yine

yabancı düşmanlığının azaltılması amacı doğrultusunda, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı lise ve dengi okullarda da benzer biçimde kültürel ve sportif faaliyetlerin yanı sıra çeşitli panel, konferans ve bilgilendirme toplantılarının yapılması gençlerde farkındalık oluşturmaktadır. Son olarak, kitle iletişim araçlarının dışlayıcı ve ötekileştirici yayınlardan kaçınmasının, yabancılara yönelik olumsuz tutumların azaltılmasına katkı sunabileceği düşünülmektedir.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde BİİBFAD Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarına aittir. Bu çalışma için Bingöl Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan 22.10.2021 tarih ve E.32953 sayılı karar ile onay alınmıştır.

Teşekkür: Gösterdikleri yoğun ilgi ve emeklerinde dolayı BİİBFAD Dergisi Editör Kurulu'na ve sağladıkları katkılarından dolayı hakemlere teşekkür ederiz.

Kaynakça

- Abadan-Unat, N. (2006). *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. 2. Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Adam, H. (2015) Xenophobia, asylum seekers, and immigration policies in Germany. *Nationalism and Ethnic Politics*, 21(4), 446-464, Doi: 10.1080/13537113.2015.1095528
- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2016). *Suriyeliler ile Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşları Arasındaki Evlilik İlişkileri Araştırması*, Ankara.
- Anık, M. (2012). *Kimlik ve Çokkültürcülük Sosyolojisi*. İstanbul: Açılımkitap.
- Atasü-Topçuoğlu (2016). *Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliliği*. S. G. İhlamur-Öner ve N. A. Şirin Öner (Der.).

- Küreselleşme Çağında Göç. İstanbul: İletişim Yayınları, 3. Baskı, 2016, 501-518.
- Bauman, Z. (2018). *Sosyolojik Düşünmek*. (Çev. A. Yılmaz), 17. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bozdağ, F. (2021). COVID-19 pandemisinin toplumsal etkileri: zenofobik eğilimler ve sonuçları. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 13(3), 537-550. doi: 10.18863/pgy.822767
- Budak, P., Demir, M.S., Tan, M. & Sarı, M. (2017). Yerel halkın algısında Suriyeli sığınmacılar ve toplumsal etkileri: Elazığ ili örneği. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(62), 543-564. . <https://doi.org/10.16992/asos.13262>
- Cashdan, E. (2001). Ethnocentrism and xenophobia: A cross-cultural study. *Current Anthropology*, 42(5), 760-765.
- Ceki Hazan, J. (2016). *Geçmişten Geleceğe Zorunlu Göç: Mülteciler ve Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler*. S. G. İhlamur-Öner ve N. A. Şirin Öner (Der.). Küreselleşme Çağında Göç. İstanbul: İletişim Yayınları, 3. Baskı, 2016, 183-197.
- Cengiz, D. (2015). Zorunlu göçün mekânsal etkileri ve yerel halkın algısı; Kilis örneği. *Turkish Studies*,10(2), 101-122. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7938>
- Chambers, I. (2014). *Göç, Kimlik, Kültür*. (Çev. İ. Türkmen ve M. Beşikçi), 2. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Crush, J., Tawodzera, G., Chikanda, A., Ramachandran, S. & Tevera, D. (2017). *Migrants in Countries in Crisis (MICIC) South Africa Case Study: The Double Crisis-Mass Migration From Zimbabwe And Xenophobic Violence in South Africa*. Vienna: International Centre for Migration Policy Development.
- Çiftçi, H. (2018). Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının Suriyeli sığınmacılara yönelik tutum, algı ve empatik eğilimlerinin analizi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(3), 2232-2256. <https://doi.org/10.15869/itobiad.450230>
-

- Demirel, G. (2017). Ötekinin korkusu: haber bültenlerinde Türkiye'deki Suriyeliler. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(60), 503-514.
- Doğanay, Ü. & Çoban Keneş, H. (2016). Yazılı basında Suriyeli 'mülteciler': Ayrımcı söylemlerin rasyonel ve duygusal gerekçelerinin inşası. *Mülkiye Dergisi*, 40(1), 143-184.
- Doğaner, A. (2021). Kültürel bir olgu olarak Osmaniye'de Suriye'den göç edenlerle evlilikler. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 14(33), 24-38.
- Doğanyılmaz Duman, D. (2020). Farklılığın farkındalığı ve pandemi kapsamında artan zenofobik eğilim. *Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) Proceeding Book*, 12-14 Haziran, 2020 / İstanbul-Türkiye.
- Duman, Y.H. (2014). *Infiltrators go home!* Explaining xenophobic mobilization against asylum seekers in Israel. *Journal of International Migration and Integration*, 16(4), 1231-1254. Doi: 10.1007/s12134-014-0400-2
- Erder, S. (2010). "Düzensiz" Göç, Göçmen Korkusu ve Çelişen Tepkiler. B. Pusch ve T. Wilkoszewski (Ed.), M. Çomak-Özbatır (Çev.). Türkiye'ye Uluslararası Göçler. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2010, 41-54.
- Ergin, H. (2016). Turkish university students' perceptions towards their Syrian classmates. *Education and Science*, 41(184), 399-415. Doi: 10.15390/EB.2016.6214
- Getmansky, A., Sınmazdemir, T, & Zeitzoff, T. (2018) Refugees, xenophobia and domestic conflict: Evidence from a survey experiment in Turkey. *Journal of Peace Research*, 55(4). 491-507.
- Güngör, F.Ş. (2017). Zenofobi ve ötekinin dikenini. 1. Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Kongresi Bildiri Kitabı, 12-17 Eylül, 2017/ Priştina-Kosova.
- International Labour Office (ILO), International Organization for Migration (IOM) & Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR). (2001).
-

International Migration, Racism, Discrimination and Xenophobia.

<https://www.refworld.org/docid/49353b4d2.html> [Erişim tarihi: 15 Eylül 2021].

- İçduygu, A. (2010). *Türkiye’de Uluslararası Göçün Siyasal Arka planı: Küreselleşen Dünyada “Ulus-Devleti İnşa Etmek ve Korumak”*. B. Pusch ve T. Wilkoszewski (Ed.). Çev. M. Çomak-Özbatır. Türkiye’ye Uluslararası Göçler. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2010, 17-40.
- Kalav, A. & Certel Fırat, A.B. (2017). Amerikan sosyal medyasında göçmen karşıtlığı ve dijital nefret söylemi: Twitter özelinde bir inceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(Kayfor15 Özel Sayısı), 2209-2222.
- Karataş, Z. & Güzel, B. (2020). Üniversite öğrencilerinin yabancı düşmanlığıyla ilgili tutumlarının incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(2), 500-523.
- Kardeş, S., Banko, Ç. & Akman, B. (2017). Sosyal medyada Suriye’li sığınmacılara yönelik algı: bir sözlük değerlendirmesi. *Göç Dergisi*, 4(2), 185-200. <https://doi.org/10.33182/gd.v4i2.596>
- Koçoğlu, E. & Salur, M. (2018). Üniversite öğrencilerinin göç ve mülteci sorununa ilişkin tutumları. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 2408-2425.
- Lee, E. (2020). America first, immigrants last: American xenophobia then and now. *The Journal of the Gilded Age and Progressive Era*, 19, 3-18. doi:10.1017/S1537781419000409
- Miller, S.D. (2018). *Xenophobia toward Refugees and Other Forced Migrants*. (World Refugee Council Research Paper No. 5). Waterloo, Canada: Centrefor International Governance Innovation.
- Misago, J. P., Freemantle, I. & Landau, L. B. (2015). *Protection from Xenophobia: An Evaluation of UNHCR's Regional Office for Southern Africa's Xenophobia Related Programmes* (Pretoria:

- UNHCR). <https://www.unhcr.org/55cb153f9.pdf> [Erişim tarihi: 25 Eylül 2021].
- Mocan, N.H. & Raschke, C. (2014). Economic well-being and anti-semitic, xenophobic and racist attitudes in Germany. Cambridge: National Bureau of Economic Research. <http://www.nber.org/papers/w20059> [Erişim tarihi: 18 Eylül 2021].
- Morley, S. P., Goss, M., Abdulkareem, Y., Gurmu, T. & La Puente, K. (2021). "There is a Target on Us" - The Impact of Anti-Black Racism on African Migrants at Mexico's Southern Border. Brooklyn: Black Alliance for Just Immigration. <https://imumi.org/attachments/2020/The-Impact-of-Anti-Black-Racism-on-African-Migrants-at-Mexico.pdf> [Erişim tarihi: 18 Ekim 2021].
- Özipek, B.B. & Tanrikulu, F. (2021). *Geçmişten Günümüze Türkiye'de Göç ve Suriyeli Sığınmacılar*. 2. Basım, Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.
- Özmete, E., Yıldırım, H. & Duru, S. (2018). Yabancı düşmanlığı (zenofobi) ölçeğinin türk kültürüne uyarlanması: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(40/2), 191-209.
- Öztürk, M. (2020). Gençlerin Suriyelilere yönelik yabancı düşmanlığına (zenofobi) etki eden sosyodemografik faktörler. *Turkish Studies-Social*, 15(1), 559-576. <https://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.40505>
- Paas, T. & Halapuu, T. (2012). Attitudes towards immigrants and the integration of ethnically diverse societies. *Eastern Journal of European Studies*, 3(2), 161-176.
- Padır, M.A. (2019). *Examining Xenophobia in Syrian Refugees' Context: The Roles of Perceived Threats and Social Context*. (Yayımlanmamış Doktora tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
-

- Pedersen, A. , Watt, S. & Hansen, S. (2006) The role of false beliefs in the community’s and the federal government’s attitudes toward Australian asylum seekers. *Australian Journal of Social Issues*, 41(1), 105-124.
- Peterie, M. & Neil D. (2020). Xenophobia towards asylum seekers: A survey of social theories. *Journal of Sociology*, 56(1), 23-35. Doi: 10.1177/1440783319882526
- Poynting, S. & Briskman, L. (2020). Asylum seekers in the global context of xenophobia: Introduction to the special issue. *Journal of Sociology*, 56(1), 3-8. Doi: 10.1177/1440783319882524
- Raijman, R., Semyonov, M. & Schmidt, P. (2003). Do foreigners deserve rights? Determinants of public views towards foreigners in Germany and Israel. *European Sociological Review*, 19(4), 379-392.
- Saraçlı, M. (2019). Zenofobi (yabancı düşmanlığı) ve islamofobi sorunları çerçevesinde Avrupa Birliği’nin göç sorununa yaklaşımları. *Kimlik ve Göç Çalışmaları Uluslararası Sempozyum Bildiri E-Kitabı*, 16-18 Aralık, 2019 / Ankara. [Çevrimiçi kaynak].[https://cms.hacibayram.edu.tr/api/files/1/Hac%C4%B1bayram%20AHBV/iibf\(enUS\)/Bildiri%20Tasar%C4%B1m.pdf](https://cms.hacibayram.edu.tr/api/files/1/Hac%C4%B1bayram%20AHBV/iibf(enUS)/Bildiri%20Tasar%C4%B1m.pdf) [Erişim tarihi: 11.09.2021].
- Saraçoğlu, C. & Belanger, D. (2018). Mekân, yer ve şehir: Türkiye’de Suriyeli karşıtlığının kentteki görünümleri. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 16(62), 46-73.
- Steenkamp, C. (2009). Xenophobia in South Africa: What does it say about trust?. *The Round Table*, 98(403), 439-447.
- Uzunçayır, C. (2014). Göçmen karşıtlığından İslamofobiye Avrupa aşırı sağı. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 2(2), 131-147. Doi: 10.14782/sbd.201439377
- Ünal, S. (2019). Batı dünyasında yükselen aşırı sağ siyasal partiler, yabancı korkusu ve ırkçı tutumlar. *2nd International Congress on New Horizons in Education and Social Sciences (ICES-2019) Proceedings*, June 18-19, 2019 / Istanbul.
-

- Van der Veer, K., Yakushko, O., Ommundsen, R. & Higler, L. (2011). Cross-national measure of fear-based xenophobia: development of a cumulative scale. *Psychological Reports*, 109(1), 27-42. <https://doi.org/10.2466/07.17.PR0.109.4.27-42>
- Vardal, Z.B. (2015). Nefret söylemi ve yeni medya. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 132-156.
- Vega Macías, D. (2021). The COVID-19 pandemic on anti-immigration and xenophobic discourse in Europe and the United States. *Estudios Fronterizos*, 22, e066. <https://doi.org/10.21670/ref.2103066>
- Yakushko, O. (2009). Xenophobia: Understanding the roots and consequences of negative attitudes toward immigrants. *The Counseling Psychologist*, 37(1), 36-66. doi:10.1177/0011000008316034
- Yakushko, O. (2018). *Modern-Day Xenophobia*. Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Yanık, A. (2017). Sosyal medyada yükselen nefret söyleminin temelleri. *Global Media Journal TR Edition*, 8(15), 364-383.
- Yekeler Kahraman, B. & Şahin, M. (2021). Göçmenlerin ülkemizdeki sağlık yüküne etkisi ve göçmenlere bakış açısı: Sağlık personeli aday örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(1): 98-104.
- Yılmaz, F. (2008). *Avrupa'da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı: AB Politikalarının Etkin(siz)liği*. Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) Yayınları.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı (2021). <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> [Erişim tarihi: 19 Kasım 2021].
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (2021). <https://www.unhcr.org/tr/> [Erişim tarihi: 10 Ekim 2021].
-